

Гуменюк С.М.

ЕМОЦІОНАЛІЗМ ТА КОРДОЦЕНТРИЗМ У ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКІЙ РЕФЛЕКСІЇ ДМИТРА ЧИЖЕВСЬКОГО

Анотація. У своїй статті авторка зосереджує увагу на постаті Дмитра Чижевського та його дослідженні важливих рис української культури – емоціоналізму та кордоцентризму. Крізь їх призму Д. Чижевський розглядає спадщину киеворуських книжників, острозьких традиціоналістів, а також Пантелеймона Куліша та Памфіла Юркевича. Особлива увага авторки присвячена аналізу літературної спадщини І. Вишенського, одного з найбільш виразних представників Острозького культурно-освітнього центру. Відзначається здатність філософа-полеміста розглядати тимчасовий окремих конфлікт крізь призму глобальних проблем людства.

Чижевський також аналізує творчість Герасима Смотрицького, Андрія Курбського та Кирила Транквіліона-Ставровецького, котрі опираються на авторитет Діонісія Ареопіта та плекають високі ідеали ісихазму.

Висновок авторки такий: емоціоналізм та кордоцентризм є концептуальними поняттями, опосередковано пов'язаними з ісихазмом, крізь призму яких нині можна досягнути гнучості специфіку української культури та перспективи її подальшого розвитку.

Ключові слова: емоціоналізм, кордоцентризм, ісихазм, Дмитро Чижевський, Острозький традиціоналізм.

Інформація про автора: Гуменюк Світлана Миколаївна, доцент кафедри українознавства, Національного університету водного господарства та природокористування, м.Рівне.

Електронна адреса: s.m.humeniuk@nuwm.edu.ua

Gumenyuk S.

EMOTIONALISM AND CORDOCENTRISM IN THE HISTORICAL AND PHILOSOPHICAL REFLEXION OF DMITRY CHYZHEVSKY

Abstract. Svitlana Gumenyuk emphasizes the character of Dmitry Chyzhevsky and his study of important features of Ukrainian culture – emotionalism and cordocentrism in her article. Since D. Chyzhevsky considers heart as the image of emotional life, the notion of emotionality and cordocentrism are interrelated and interdependent. Through their prism, D. Chyzhevsky researches the legacy of Kievor's scribes, Ostroh traditionalists, as well as the legacy of Panteleimon Kulish and Pamfil Yurkevich.

S. Gumenyuk deeply explicate the study of D. Chyzhevsky, devoted to the analysis of the literary heritage of I. Vyshensky, one of the most expressive representatives of the Ostroh culture and education center, noting the ability of the philosopher-polemist to consider a temporary separate conflict through the prism of global problems of mankind. Chyzhevsky also analyzes the works of Gerasim Smotrytsky, Andriy Kurbsky and Cyril Tranquillion-Stavrovetsky, who rely on the authority of Dionysius Areopagite and cultivate high ideals of hesychasm.

D. Chizhevsky states the fact of the birth of “a number of thoughts” that became crucial for the further development of Ukrainian culture, in particular the idea of a person as a microcosm, the external and internal sphere of the human psyche, where the deeper are the inner person and the notion of “heart”, the notion of self-knowledge, Christian ethics, etc.

Analyzing the work of Panteleimon Kulish, D. Chyzhevsky, underlines the struggle of the “depths of the heart” and “external man.” At the same time, the emotionalism of Pamfil Yurkevich, according to D. Chyzhevsky, is related to the emotionalism of Russian religious philosophy.

S. Gumenyuk concludes that emotionalism and cordocentrism in the research of D. Chyzhevsky are conceptual notions through which the specificity of the actual Ukrainian worldview and its important dominantes is highlighted. It is precisely in the present globalist tendencies they can direct the vectors of movement towards cultural and historical identity.

Key words: emotionalism, cordocentrism, hesychasm, Dmitry Chyzhevsky, Ostroh traditionism.

Information about author: Gumenyuk Svitlana, associate professor, department of Ukrainian studies, NATIONAL UNIVERSITY OF WATER AND ENVIRONMENTAL ENGINEERING.

E-mail: s.m.humeniuk@nuwm.edu.ua

Humeniuk S.

EMOCJONALIZM I KORDOCENTRYZM W REFLEKSJI HISTORYCZNO-FILOFICZNEJ DMYTRA CZYŻEWSKIEGO

Streszczenie. W swoim artykule autorka koncentruje uwagę na postaci Dmytra Czyżewskiego oraz jego badaniach ważnych cech ukraińskiej kultury – emocjonalizmu oraz kordocentryzmu. Przez ich pryzmat D. Czyżewski rozpatruje spuściznę bibliotekarzy Rusi Kijowskiej, ostrogskich tradycjonalistów, a także Pantelejmona Kulisza i Pamfila Jurkiewicza. Szczególna uwaga autorki jest poświęcona analizie literackiej spuścizny I. Wyszeńskiego, jednego z najbardziej wyraźnych przedstawicieli Ostrogskiego ośrodka kulturalno-oświatowego. Odznacza się zdolność filozofa-polemisty do interpretowania ówczesnych konfliktów przez pryzmat globalnych problemów ludzkości.

Czyżewski również analizuje twórczość Herasyma Smotryckiego, Andrzeja Kurbskiego i Cyryła Trankwillona-Stawrowieckiego, które opierają się na autorytecie Dionizego Areopagity i promują wysokie ideały hezychazmu.

Wniosek autorki jest taki: emocjonalizm oraz kordocentryzm to konceptualne pojęcia związane w niektórym stopniu z hezychazmem, i przez ich pryzmat można dziś analizować specyfikę kultury ukraińskiej.

Słowa kluczowe: emocjonalizm, kordocentryzm, hezychazm, Dmytro Czyżewski, tradycja Ostrogska.

Nota o autorze: Humeniuk Switłana, docent katedry ukrainoznawstwa, Narodowy Uniwersytet Gospodarki Wodnej i Zarządzania Zasobami Naturalnymi w Równym.

E-mail: s.m.humeniuk@nuwm.edu.ua

Розвиток сучасного суспільства неможливий без осягнення історичного поступу нашого народу та осмислення літературно-філософської спадщини України, значення яких глибокою мірою впливає на формування соціокультурного самовизначення, індексації ціннісних настанов та моральних авторитетів нашої молоді, від якої ми чекаємо позитивних змін як у суспільстві, так і у становленні світоглядних векторів українства. Звичайно ж, такі масштабні завдання неможливо здійснити без осмислення ролі, яку відіграли визначні постаті нашої історії, культури, науки. Ці три сфери діяльності, чи «три кити», на яких тримається наше минуле, сучасне і майбутнє, промислительно об'єднуються думкою найдостойніших представників ойкумени вітчизняного історико-філософського процесу, найвагомим представником якого, безперечно, ми вважаємо Дмитра Чижевського. Саме Чижевський критично переосмислив та систематизував і літературну, і філософську спадщину України. Саме його творчість дозволяє нам проаналізувати багатовіковий пласт історико-філософської та мистецько-літературної думки України. Власне тому багато науковців вивчають його літературну спадщину і кожен раз знаходять її нові грані, нові ідеї, якими готові поділитися з читачем. Власне тому творчість видатного мислителя – літератора, історика та філософа, постає у полі щораз нових інтерпретацій.

Серед численних сучасних досліджень творчості Дмитра Чижевського найвагомішими, на

наш погляд, є розвідки істориків Петра Кизиленка та Геннадія Когана, славістів Віктора Дмитрієва та Володимира Янцена, філософів Юрія Вільчинського та Ірини Валявко. Зокрема, саме І. Валявко вдалося ґрунтовно опрацювати філософську спадщину Чижевського [1]. Ця ж дослідниця є автором «Інтелектуальної біографії Дмитра Чижевського», яка відкриває чотири томник філософських творів мислителя. І. Валявко зазначає, що вчений визначив для себе напрямок своїх наукових інтересів, яким стала історія філософії слов'янських народів та порівняльна історія слов'янських літератур. Відтак, тема духовної історії слов'ян стає провідною, новаторською і багатогранною темою, якій Дмитро Чижевський присвятив усе своє життя. [2, с.17].

Як відстежує дослідниця, Чижевський першим виокремив таку важливу рису української національної психології – емоціоналізм, що передбачає високу оцінку почуттів, своєрідне бачення природи, своєрідний гумор тощо. Образом емоційного життя у Д. Чижевського постає серце, саме тому поняття емоціоналізм та кордоцентризм взаємопов'язані та взаємообумовлені. Невипадково в народних піснях, прислів'ях, казках, притчах, у «Слові про Ігорів похід», «Києво-Печерському патерику», «Молінні Данила Заточника», образ серця, яке страждає, вірить, радіє, відчуває, з часів Київської Русі дотепер органічно входить у духовний контекст української культури. Увага авторів цих текстів зосереджена на зображенні внутрішнього морального життя людини, її по-

чувань та устримлень, які зв'язані з серцем, через яке до людини промовляє Бог.

Крізь призму означеного Д. Чижевським емоціоналізму та кордоцентризму варто розглядати спадщину і києворуських книжників, і острозьких традиціоналістів [3].

Окрема праця дослідника присвячена творчості Івана Вишенського, православного подвижника та найвиразнішого представника полемічної літератури, яка розвивалася у контексті релігійної полеміки на українських землях у період кінця XVI-го – початку XVII-го століть в Острозькому культурно-освітньому центрі.

Повага до традиції проторенесансної та ренесансної доби стала важливим опертям для духовного пошуку аналізованої епохи. Проте, за всієї близькості цих характеристик, слід підкреслити парадигмальну відмінність засадничих положень софійного (для православних) та епістемного (для латинян та протестантів) шляху здійснення цих пошуків, тобто власне тієї «старовини», що лягла у основу релігійних уподобань православного «візантизму» та їх опонентів.

«Філософські твори» Дмитра Чижевського допоможуть нам відстежити засадничі характеристики полемічного письменства. Сам філософ особливу увагу звертав на літературну спадщину Івана Вишенського, хоча репрезентантами духовних пошуків у царині православної традиції (окрім загальновідомих імен полемістів), котрі мали пряме чи опосередковане відношення до Острозького культурно-освітнього центру було чимало православних подвижників. Іов Почаївський, Ісакій Святогорець (Борискович), ієромонах Кипріан – знаменитий перекладач з грецької на церковнослов'янську мову творів Макарія Єгипетського, Іов Борецький, ієромонах Афанасій, Ісайя Балабан – Уневський архімандрит, сподвижник Іова Княгиницького, ігумен Герасим Угорницький; Лонгин Карпович – архімандрит Святодухівського монастиря, ієромонах Флавіан Касянович, ієромонах Іларіон; Іов Княгиницький, – це далеко не повний список діячів культури, чий імена неможливо ігнорувати, як неможливо також не помітити, що смислотворчим осердям для них було християнське православне подвижництво. За вдалим визначенням О.Корнецової, у сцієнтистській раціоналістичній і прагматичній новоевропейській культурі його часто оцінювали зневажливо як обскурантизм чи втечу від світу. О.Корнецова

зазначає, що подвижники, спираючись на святоотцівський аскетичний досвід, є носіями істинного духовного просвітництва, адже і душею, і розумом ісихаст прагне отримати знання і про світ, і про речі. Для нього молитва – це шлях до спілкування з Творцем, вона має глибоке гносеологічне значення і у містичному спогляданні відкриває для подвижника те, що святоотцівська традиція називає «знанием логосов вещей», тобто їх трансцендентний сенс [4, с. 344].

Центральною постаттю полемістів традиційного крила вважається постать Іоанна Вишенського. Д.Чижевський присвячує вивченню його творчості окрему статтю книги «Між інтелектом і культурою: дослідження з історії української філософії» [5]. І хоча Д.Чижевський у цій статті не вживає терміна «емоціоналізм», однак він зазначає, що І. Вишенський обпирався на ідеали ранньохристиянського аскетизму [6, с.134], зазначаючи, що полеміст «мав натхнення істинного пророка» і, навіть висвітлюючи другорядні проблеми, він талановито і послідовно зводить докази у єдину цілісність, наповнюючи їх духом біблійного пафосу. Завдяки цьому, на думку дослідника, І.Вишенський перевершив своїх сучасників не лише дякуючи досконалій художній формі полемічних творів, а й умінням довести винятковість і надзвичайну вагу питань, які він ставить перед людством. Д.Чижевський наголошує на тому, що творчість полеміста виходить за межі свого часу і торкається таких «питань та проблем, що гостра контрверсія, притаманна Україні XVI сторіччя, переростає в дискусію, яка має значення для всіх часів і народів» [7, с.132]. Мова йде про модель ідеальної християнської церкви, зразком якої для мислителя і аскета служила багатостраждальна і гнана церква першохристиян, а не могутня і можновладна католицька церква. Відтак, концепція полемічної літератури, за Д.Чижевським має здатність розглядати тимчасовий окремих конфлікт через призму глобальних проблем людства і надає полемічним трактатам злободенності та життєдайної снаги. Цей важливий висновок філософа спростовує постулати деяких істориків літератури, які намагались звинуватити І. Вишенського в тому, що він ухилявся від «основних питань» релігійного конфлікту, і навпаки, поставити його інтелектуальний потенціал на щабель вищий від вузького історичного моменту і конкретної конфліктної ситуації.

Серед найбільш вагомих ціннісних орієнтирів, суміжних з площиною візантійського православ'я, український мислитель називає євангельську проповідь, апостольську науку, закон святих, цноту і добродетель, простоту, віру, надію, любов, смирення, збереження суті християнського хрестоносного імені, практичне «наділі» осягнення простоти благочестивого християнства та каяття. Причому, пристрасний «глухий русин» «голяк і страннік», «Іоанн грішний», що прагне «єдиного на потребу» – спасіння, переконливо закликає свого читача не шукати еллінської філософської зверхності, «гною світолюбства», комедійництва та машкарництва, але не оминати очима, «застановляти на ступенях о лжи и истине» [8, с.308]. Не викликає подиву й те, що той, хто «зело любляй безмолвие», часто повторює за апостолом Павлом житейську сентенцію: «несть наша брань к плоти и крови, но к началом и ко властем и к миродержателем тьмы века сего» [9, с.172]. Філософські системи Платона та Аристотеля аскет у своїй «Книжці» іменує не інакше як поганськими, закликаючи всупереч хитрому безвір'ю протиставити Того, «Хто і безкнижних робить мудрими, Хто риболовів перетворює на ловців людських душ, Того, хто простотою і смиренням гордість присоромлює, тобто самого винуватця християнського світорозуміння – Христа Спасителя, що показав приклад смирення Отцю Небесному «аж до смерті хресної» [10, с.309], недвозначно натякаючи на Христа Спасителя.

Д.Чижевському належить чільне місце у дослідженні творчості пристрасного і безкомпромисного полеміста. В «Історії української літератури» вчений робить у зв'язку з цим висновок про те, що Іоан Вишенський вбачає порятунок від усіх суспільних та церковних лих винятково у дотриманні найпростіших правил православної церкви. Інок з Вишні розкриває своє розуміння смирення, як найважливішої, першої якості, котра допомогла навіть багатим, але благочестивим царям отримати «плоди християнства». Що ж до шляху придбання богоподібності задля особистого спасіння, то полеміст дає недвозначну пораду, як пройти цей «хрестоносний шлях», виокремлюючи для долаючих його наступні моральні чесноти: «Смирение, – розуміючи то о собѣ, иж не маш ся чим гордити;... меншост и последност, – розуміючи то о собѣ, если и высоко сѣдит и вышше всех глядит, але земля и прах

с низкими ровно ест...; безхвалие, – розсуждаючи в собѣ, иж нѣмаш ся чим хвалити, што во веки не пребывает и скоро не отмѣняет, и вконец исчезает и погибает...; милост, щедрост, добронравие и добродетел; ...благоговенство, – то ест: учтивост, боязнь и встыд заховати и вѣгда при собѣ имѣти к Богу и святым» [11, с.322]. Неважко побачити, що саме такі якості морального самовдосконалення були пропаговані давньоруською агіографічною літературою.

Д. Чижевський відзначає також вміння Вишенського аргументовано вести дискусію як при нападі так, і при захисті і зосереджуватись на принципових питаннях. Стиль письма І.Вишенського, за спостереженням дослідника, наближений до сучасників, але найбільша подібність його стилю до святоотцівського, особливо того, яким писав Іоанн Златоуст, а не до латинської риторики. Цей стиль не наслідував «цицеронівського», адже І. Вишенський був прихильником традиційного для православ'я ірраціонального містико-аскетичного способу осягнення істини, а джерелом його містичної концепції самопізнання і богопізнання були давньоруські монастирські пам'ятки та твори візантійських ісихастів.

Варто наголосити, що вказані орієнтири у просторі Острозького традиціоналізму стали відправною точкою філософування православних книжників-полемістів, утворивши їх концептуальне дослідницьке поле.

У своєму ґрунтовному дослідженні філософської думки на Україні, у розділі, що присвячений окремим представникам філософської думки означеного періоду, Чижевський згадує творчість одного з перших, пов'язаних з Острогом полеміста Герасима Смотрицького та його «Ключ царства небесного» (1587 р.) і наголошує на тому, що його творчості притаманні «філософічні елементи», зокрема розмисли про тимчасовість і вічність, про ество і натуру речей, про перебіг подій у світі. Порівнюючи ці розмисли з творчістю Вишенського, Чижевський зауважує, що останній у силу свого безпосереднього релігійного переживання навіть не робить ніяких спроб «філософічно сформувати свій світогляд», очевидно вважаючи себе людиною далекою від мудрувань світської філософії [12, с.31].

Серед тих, хто має відношення і до полеміки і до філософської думки Д. Чижевський згадує

А. Курбського, який, окрім отців церкви, цитує і Діонісія Ареопагіта, автора на якого дуже часто опираються острожани-полемісти. Слід наголосити на тому, що, за слухним зауваженням Д. Чижевського, у творах Кирила Транквіліона Ставровецького також використовується позиція християнського неоплатонізму і платонізму «Ареопагітик» того ж таки Діонісія Ареопагіта, так часто цитованого у полемічних трактатах православних традиціоналістів. Отже, Дмитро Чижевський констатує факт зародження «цілого ряду думок, що пізніше зустрічаємо у багатьох українських мисленників» саме в творах Ставровецького. Мова йде і про уявлення людини як мікрокосму, і про зовнішню і внутрішню сферу психіки людини, де глибшою є внутрішня людина і поняття «серця», і уявлення про самопізнання, християнську етику і т. д. Важливим висновком є також думка про те, що джерелом цих думок у представників полеміки і, зокрема, Кирила Транквіліона Ставровецького, дослідник вважає як святоотцівську літературу, так і античну філософію [13, с.30].

Д. Чижевський спонукає науковців до переосмислення ролі східного християнства як невід'ємної частини і ключової ланки єдиної європейської християнської культури. З цією метою науковець говорить про високі ідеали ісихазму, які плекають православні містики, опираючись на особливий авторитет Діонісія Ареопагіта. Належить сказати, що ісихазм значну увагу акцентує на спроможності серця увібрати і вмістити божественне світло, яке стягає подвижник.

Цікаво, що саме емоційного аж до хаотичності протиставлень Пантелеймона (Панька) Куліша Д. Чижевський ознаменовує українським філософом серця [14, с.207], зазначаючи його неспокійну «нерівну» натуру. Улюбленим образом Кулішевої поезії, безперечно, Д. Чижевський визначає серце, нанизуючи цитати як намистинки на стрижень основного принципу «україноцентричного» світогляду П. Куліша. Дослідник і сам, описуючи «хитання» світоглядних позицій П. Куліша то називає його «україноцентричним», а то не тотожним з «українським духом». Підкреслимо, що не надто захоплений європейською цивілізацією П. Куліш, культурні ідеали вбачає не у майбутньому, а у минулому, що певною мірою споріднює його погляди з представниками полемічної творчості, однак емоціоналізму у Кулішевій філософії серця значно більше,

ніж ісихазму. Тут відбувається боротьба «глибини серця» і «зовнішньої людини», а ісихастські кордоцентричні, містичні мотиви завжди тихі і спокійні, спрямовані на смиренне досягнення божественного світла.

Д. Чижевський також апелює до історико-релігійного контексту становлення світоглядних доміант українства. Він досліджує емоціоналізм Памфіла Юркевича, наголошуючи на його спорідненості із емоціоналізмом російської релігійної філософії: «пункт погляду Юркевича було прийнято і Соловйовим, і С. та Є. Трубецькими, і Флоренським. На психологічному ґрунті емоціоналізм обороняє земляк Юркевича — В. Зіньківський» [15].

Наголосимо також, що наукову розвідку про світоглядні витоки українського кордоцентризму (К. Туровський, Г. Смотрицький, І. Вишенський, В. Суразький) підтримують не лише І. Мірчук, С. Ярмусь, І. Валявко. Цікавою є позиція С. Українець, яка вважає вагомим внеском в українську культуру творчість «кордоцентристів» (Г. Сковороди, Т. Шевченка, П. Куліша), «які розробивши певне коло морально-етичних ідей і виклавши їх у доступній для українського народу поетичній формі, сприяли зміцненню і підвищенню його моральної культури» [16 с.46].

Надзвичайно актуальним, на наш погляд, є спостереження С. Українець про те, що в аскетичності ісихазму серце є тим єдиним екзистенційно-енергійним центром, у якому зібрані воедино усі сили і прагнення людини, її почуття і помисли, найтонші порухи душі і розуму. Належить сказати, що ісихазм значну увагу акцентує на спроможності серця увібрати і вмістити божественне світло, яке стягає подвижник. [17, с.47].

Європейський гуманізм, на думку дослідниці, шлях цього подвигу не бере до уваги. «Для нього більшу вагу має чуттєве світло, що приводить до естетизації світу і перенасичення чуттєвим, та інтелектуальне, яке самоцільно, оминаючи серце, веде європейську людність до шпенглерівського присмерку і давно стало своєрідним культом, релігією *razio*. Більше того, людина керується земними уявленнями про Бога, а тому його висота так і залишається недосяжною, людина міряє неосяжне мірою осяжного. Відбувається підміна, яку можна побачити тільки у духовному світлі. І саме тому такою важливою є ісихастська

практика теозису – обоження людини, що являє собою містику світла, яке єдине може видозмінити світ. [18, с.47].

С. Українець вважає, що проблема взаємин паламізму та гуманізму у його європейському образі і донині стоїть надзвичайно гостро, і що ці поняття стали антропологічними контроверзами. Витоки саме цих понять приводять нас до означених Д. Чижевським емоціоналізму та кордоцентризму, причому співвідносним до емоціоналізму, очевидно, є поняття гуманізму, а співвідносним до паламізму – поняття кордоцентризму.

ЛІТЕРАТУРА

1. Валявко І.В. Дмитро Чижевський як дослідник української філософської думки; <http://library.kr.ua/elib/dissert/valavko.html>
2. Валявко Ірина. Інтелектуальна біографія Дмитра Чижевського: спроба наукової ретроспективи // Чижевський Д. Між інтелектом і культурою: Дослідження з історії української філософії/Філософські твори : у 4 т. / Д. Чижевський. К. : Смолоскип, 2005. Т. 1. С.11-30.
3. Гуменюк С.М. Острозький православний традиціоналізм: світоглядні засади та орієнтири. Рівне: НУВГП, 2013 р. -192с.
4. Корнецова О.А. Подвижничество: Философия. Краткий тематический словарь / О.А. Корнецова. Ростов-на-Дону: Феникс, 2001. Дмитро Чижевський. Філософські твори у 4-х тт./ під заг. ред. В.Лісового. Київ: Смолоскип, 2005. Т. 2. 264с.
5. Дмитро Чижевський. Філософські твори у 4-х тт./ під заг. ред. В.Лісового. Київ, Смолоскип, 2005. Т. 2. с.134
6. Чижевський Д. Філософські твори : у 4 т. / Д. Чижевський. К. : Смолоскип, 2005. Т. 2 : Між інтелектом і культурою: Дослідження з історії української філософії. 263 с.
7. Вишенский И. Неизданные сочинения и послания Иоанна Вишенского, начала XVII ст. // [Памятники литературной полемики православных южно-русцев с латино-униатами]. К., 1887. С. 19-348. Архив Юго-Западной России ; ч. 1, т. 7).

REFERENCES

1. Valyavko I.V. "Dmitry Chyzhevsky as a research scientist of ukrainian philosophical thought" <http://library.kr.ua/elib/dissert/valavko.html> . [Valyavko I.V. «Dmy'tro Chy'zhevs'ky'j yak doslidny'k ukrayins'koyi filosofsk'oyi dumky'»].
2. Valyavko Irina. *Intellectual Biography of Dmitry Chyzhevsky: An attempt of scientific retrospective / Chyzhevsky D. Between Intellect and Culture: A study on the history of ukrainian philosophy / Philosophical works: 4 Vol. / D. Chyzhevsky. K.: Smoloskyp, 2005. V. 1. P.11-30. [Valyavko Iry'na. Intelktual'na biografiya Dmy'tra hy'zhevs'kogo: sproba naukovoyi retrospekty'vy'*

Але ж ця тема може окреслити більше запитань, ніж відповідей тому саме вона може створити перспективу подальших наукових розвідок.

Отже, емоціоналізм та кордоцентризм у дослідженні Д. Чижевського є концептуальними поняттями, крізь призму яких висвітлюється специфіка власне українського світогляду та його важливих доміант. Саме ці поняття у час нинішніх глобалістичних тенденцій та пост-постмодерних хаосотворчих змін можуть скерувати вектори руху до мистецької, культурної та історичної ідентичності.

8. Чижевський Д. Філософські твори : у 4 т. / Д. Чижевський. К:Смолоскип, 2005. Т. 1 : Між інтелектом і культурою: Дослідження з історії української філософії. 263 с.
9. Чижевський Д. Між інтелектом і культурою: Дослідження з історії української філософії // Філософські твори : у 4 т. / Д. Чижевський. К. : Смолоскип, 2005. Т. 1. : 263 с.
10. П.О.Куліш – український філософ серця // Чижевський Д. Філософські твори : у 4 т. / Д. Чижевський. К. : Смолоскип, 2005. Т. 2.
11. Памфіл Юркевич. Чижевський Д. Філософські твори : у 4 т. / Д. Чижевський. К. : Смолоскип, 2005. Т. 1.
12. Українець С., Палій Ю. Світоглядні витоки українського кордоцентризму // Сучасні проблеми гуманітаристики: світоглядні пошуки, комунікативні та педагогічні стратегії: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Редкол. Шемшученко Ю.С., Бошицький Ю.Л., Чернецька О.В., Українець С.Я. Рівне: О. Зень, 2011. С.42-46.
13. Українець С.Я. Ісихазм у контексті антропологічних контроверз // Сучасні проблеми гуманітаристики: світоглядні пошуки, комунікативні та педагогічні стратегії: Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції. Редкол. Шемшученко Ю.С., Бошицький Ю.Л., Чернецька О.В., Українець С.Я. Рівне: О. Зень, 2012. С.44-47.

// Chy'zhevs'ky'j D. Mizh intelektom i kul'turoyu: Doslidzhennya z istoriyi ukrayins'koyi filosofiyi/ Filosofsk'i tvory' : u 4 t. / D. Chy'zhevs'ky'j. K. : Smoloskyp, 2005. T. 1. S.11-30.].

3. Gumenyuk S.M. *Ostroh Orthodox traditionalism: ideological foundations and landmarks. Rivne: NUWMPNR, 2013 -192p. [Gumenyuk S.M. Ostroz'ky'j pravoslavny'j trady'cionalizm: svitoglyadni zasady' ta oriyenty'ry'. Rivne: NUVGP, 2013 r. -192s].*
4. Kornetsova O.A. *Succession: Philosophy. Brief thematic dictionary / O.A. Kornetsova. Rostov-on-Don: Phoenix, 2001. Dimitri Chizhevsky. Philosophical works*

in 4 vols. / Under the congregations. edit V.Lysovoy Kyiv: Smoloskyp, 2005.V. 2. 264p. [Korneczova O.A. Podvy`zhny`chestvo: Fy`losofy`ya. Kratky`j tematy`chesky`j slovar` / O.A Korneczova. Rostov-na-Donu: Feny`ks, 2001.Dmy`tro Chy`zhevs`ky`j. Filososf`ki tvory` u 4-x tt./ pid zag. red. V.Lisovogo. Ky`yiv: Smolosky`p, 2005.T. 2. 264s.].

5. Dmitry Chyzhevsky. *Philosophical works in 4 vol. / Under the edition of V.Lysovy Kyiv: Smoloskyp, 2005.V. 2. p.134.[Dmy`tro Chy`zhevs`ky`j. Filososf`ki tvory` u 4-x tt./ pid zag. red. V.Lisovogo. Ky`yiv: Smolosky`p, 2005.T. 2.s.134.].*

6. Chyzhevsky D. *Philosophical Works: 4 vol. / D. Chyzhevsky. K.: Smoloskyp, 2005. V. 2: Between Intellect and Culture: A Study on the History of Ukrainian Philosophy. 263 p. [Chy`zhevs`ky`j D. Filososf`ki tvory` : u 4 t. / D. Chy`zhevs`ky`j. K. : Smolosky`p, 2005. T. 2 : Mizh intelektom i kul`turoyu: Doslidzhennya z istoriyi ukrayins`koyi filosofiyi. 263 s.].*

7. Vyshensky I. *Unpublished writings and epistles of John Vyshensky, beginning of the XVII century. // [Monuments to the literary polemics of Orthodox South-Russians with Latin Uniates]. K., 1887. pp. 19-348. Archive of South-West Russia; ch. 1, v. 7). [Vy`shensky`j Y`. Ney`zdannye sochy`neny`ya y` poslany`ya Y`oanna Vy`shenskogo, nachala XVII st. // [Pamyatny`ky` ly`teraturnoj polemy`ky` pravoslavny`x yuzhno-ruscev s laty`no-uny`atamy`]. K., 1887. S. 19-348. Arxy`v Yugo-Zapadnoj Rossy`y` ; ch. 1, t. 7).].*

8. Chizhevsky D. *Philosophical Works: 4 v. / D. Chizhevsky. K: Smoloskyp, 2005. T. 1: Between Intellect and Culture: A Study on the History of Ukrainian Philosophy. 263 p. [Chy`zhevs`ky`j D. Filososf`ki tvory` : u 4 t. / D. Chy`zhevs`ky`j. K:Smolosky`p, 2005. T. 1 : Mizh intelektom i kul`turoyu: Doslidzhennya z istoriyi ukrayins`koyi filosofiyi. 263 s.].*

9. Chyzhevsky D., *Between Intellect and Culture: Research on the History of Ukrainian Philosophy // Philosophical Works: 4 Vol. / D. Chyzhevsky. K.: Smoloskyp, 2005. V. 1.: 263 p. [Chy`zhevs`ky`j D. Mizh intelektom i*

kul`turoyu: Doslidzhennya z istoriyi ukrayins`koyi filosofiyi // Filososf`ki tvory` : u 4 t. / D. Chy`zhevs`ky`j. K. : Smolosky`p, 2005. T. 1. : 263 s.].

10. P.O.Kulis – *Ukrainian philosopher of the heart // Chizhevsky D. Philosophical works: 4 v. / D. Chyzhevsky. K.: Smoloskyp, 2005. T. 2. [P.O.Kulich – ukrayins`ky`j filosof sercya // Chy`zhevs`ky`j D. Filososf`ki tvory` : u 4 t. / D. Chy`zhevs`ky`j. K. : Smolosky`p, 2005. T. 2.].*

11. Pamfil Yurkevich. *Chizhevsky D. Philosophical Works: 4 v. / D. Chyzhevsky. K.: Smoloskyp, 2005.V. 1[Pamfil Yurkevych. Chy`zhevs`ky`j D. Filososf`ki tvory` : u 4 t. / D. Chy`zhevs`ky`j. K. : Smolosky`p, 2005.T. 1.].*

12. Ukrainian S., Paliy Yu. *Worldview Origins of the Ukrainian Cordocentrism // Modern Problems of Humanitarian Studies: Worldviews, Communication and Pedagogical Strategies: Materials of the All-Ukrainian Scientific and Practical Conference. Redneck Shemshuchenko Yu.S., Boshitsky Yu.L., Chernetskaya O.V., Ukrainetsky S.Ya. Rivne: O. Zen, 2011. P.42-46. [Ukrayinecz` S., Palij Yu. Svitoglyadni vy`toky` ukrayins`kogo kordo centry`zmu // Suchasni problemy` gumanitary`sty`ky` : svitoglyadni poshuky`, komunikaty`vni ta pedagogichni strategiyi: Materialy` Vseukrayins`koyi naukovo-prakty`chnoyi konferenciyi. Redkol. Shemshuchenko Yu.S., Boshy`cz`ky`j Yu.L., Chernecz`ka O.V., Ukrayinecz` S.Ya. Rivne: O. Zen`, 2011. S.42-46.].*

13. Ukrainian S.Ya. *Hesyhasm in the context of anthropological controversies // Modern problems of humanities: worldviews, communicative and pedagogical strategies: Materials of the 2nd All Ukrainian Scientific and Practical Conference. Redneck Shemshuchenko Yu.S., Boshitsky Yu.L., Chernetskaya O.V., Ukrainetsky S.Ya. Rivne: O. Zen, 2012. p.44-47. -[Ukrayinecz` S.Ya. Isy`xazm u konteksti antropologichny`x kontroverz // Suchasni problemy` gumanitary`sty`ky` : svitoglyadni poshuky`, komunikaty`vni ta pedagogichni strategiyi: Materialy` II Vseukrayins`koyi naukovo-prakty`chnoyi konferenciyi. Redkol. Shemshuchenko Yu.S., Boshy`cz`ky`j Yu.L., Chernecz`ka O.V., Ukrayinecz` S.Ya. Rivne: O. Zen`, 2012. S.44-47.].*